

- ⁶ Uo. 349.
⁷ Uo. 171.
⁸ Uo. 202—203.
⁹ Keresztény Magvető. 17 (1882), 237—238.
¹⁰ Kriza Album 37.
¹¹ Uo. 41.
¹² Uo. 79.
¹³ Uo. 34.
¹⁴ KerMagv 46 (1911). 379.
¹⁵ Uo. 379.
¹⁶ Uo. 381.

KRIZA JÁNOS ÉS NAGYAJTA

Bár Kriza János Nagyajtán született, ezen kívül magáénak mondhatja Torockó, ahonnan a család származott, és ahová kilencéves korában a jónevű iskolába vitték szülei. Övének tekintheti Kolozsvár is, hol felsőbb iskoláit végezte s mint lelkész, teológiai tanár, egyházi főjegyző, később püspök haláláig munkálkodott.

Az eke még mindig szed fel köveket a régi kőház helyéről, melyben a költő-püspök bölcsője ringott. A nagy gyümölcsös- és veteményeskert közepén állott papilakra a legöregebb emberek is alig emlékeznek, hisz 1900-ban lebontották. A Kriza Sándor után idejövő új papnak, Lőfi Ödönnek módosabbat, korszerűbbet építettek, de már a főút mellé. Ennek a papilaknak a homlokzatán egy emléktáblát találunk, melyet még a régi házra helyeztek el 1882-ben, rajta a következő felirással:

KRIZA JÁNOS

UNITÁRIUS PÜSPÖK, KIRÁLYI TANÁCSOS,
 A MAGYAR TUD. AKADÉMIA LEVELEZŐ- S A KISFALUDI
 TÁRSASÁG TAGJA, KÖLTŐ S A SZÉKELY NÉPKÖLTÉSNEK A
 VADROZSÁK-BAN HALHATATLAN GYŰJTŐJE.
 SZÜL. 1811. JUN. 28. MEGHALT 1875. MÁRC. 26. KOLOZSVÁRT.
 ITT SZÜLETETT, INNEN PATTANT KI A SZELLEMI SZIKRA,
 MELY A KRIZA NEVET FÉNNYEL ÖVEDZI KÖRŰL.
 MINT KÖLTŐ GYŰJTÉ SZÉKELYFÖLD ELMEVIRAGIT...
 NÉPDAL A NÉP AJKÁN, DALBAN A DALNOK IS ÉL.

Úgy véljük, nem lesz érdektelen megismerkedni az emléktábla elhelyezésével kapcsolatos készülődésekkel. Az egyházközség presbiteri és közgyűlési jegyzőkönyve szerint 1882. június 18-án Kriza Sándor helybeli lelkész elnöklete alatt tartott egyházi gyűlésen:

„Olvastatik Kolozsvári isk. igazg. tanács 1882. június 10-éről szóló: Kovács János igazg. tanár, Székely József bizottsági tag és Gábor Albert biz. titkár aláírással ellátott — egyházunkhoz szóló leirata, melyben tudatja egyházunkat, miszerint felejthetetlen Kriza János unitár. püspök, költő és író születése házáat egy emléktáblával fogja megjelölni ez év

július hó 16-án innepéllyel összekötve, melynek költségét az ifjúságtól begyűlt pénzből fogja fedezni.

De e nemes cél elérésére, Szt. egyházunkat is hozzá járulni a következőkre kéri fel:

1., Lenne-e hajlandó a Szt. Ecclesia, 1—2 napra az ünnepélyre lejövő vendégeket, a székely vendég szeretet erénye folytán Nagyajta város [ti. akkor járási székhely volt] lelkes polgárainál elszállásolni házankint?

2. A hivatalos küldöttek képviselői számára lenne-e hajlandó a félköltséget a közös ebéd egyszerű elköltésében viselni, míg a más felét az ünnepélyt rendező bizottság pénztára fedezné?

3. Lenne-e hajlandó a tisztelendő Lelkész úr ez ünnepélyes alkalomra eső vasárnapi isteni tisztelet[et] megtartás végett jeles egyházi szónokunk Tiszt. Péterfi Dénes lelkészünk számára átengedni?

Határozat: Mint ezen nagyszerű megtiszteltetés, a tanuló ifjúság által és emléktáblávali megjelölés felejtethetetlen Püspökünk születés háza a helybeli Unitár. papilak, s eszerint egyházunkat érdekli és fogja az utókornak örök emlékül hátra hagyni, így nyilatkozik a felolvasott leirat.

1-ső pontjára. Sz[en]jt Ecclesiánk és annak minden egyes tagja, az ünnepélyre megjelenő vendégeket, — keresztényi meleg kebellet ölelő karokkal, s a székely vendégszeretet erénye folytán tárt kapuval és baráti karokkal, — fogadja és elszállásolja. —

2., kérd. Mind a mellett is, — miszerint a közelebbi elmúlt években az egyháznak sok kiadása volt, résztvevő kebellet hordozandja az egyház pénztára, a hivatalos küldöttek képviselői által elhasználandó közös ebéd egyszerű elköltésébenni költség felerészét:

3. p. Az innepélyes alkalomra eső vasárnapi isteni tisztelet megtartását helybeli lelkész tiszt. Kriza Sándor úr örömmel átengedi egyházi szónok tisztelendő Péterfi Dénes lelkész úrnak. —“

(Határozati Jegyzőkönyv 1869-től kezdve
61—63. l.)

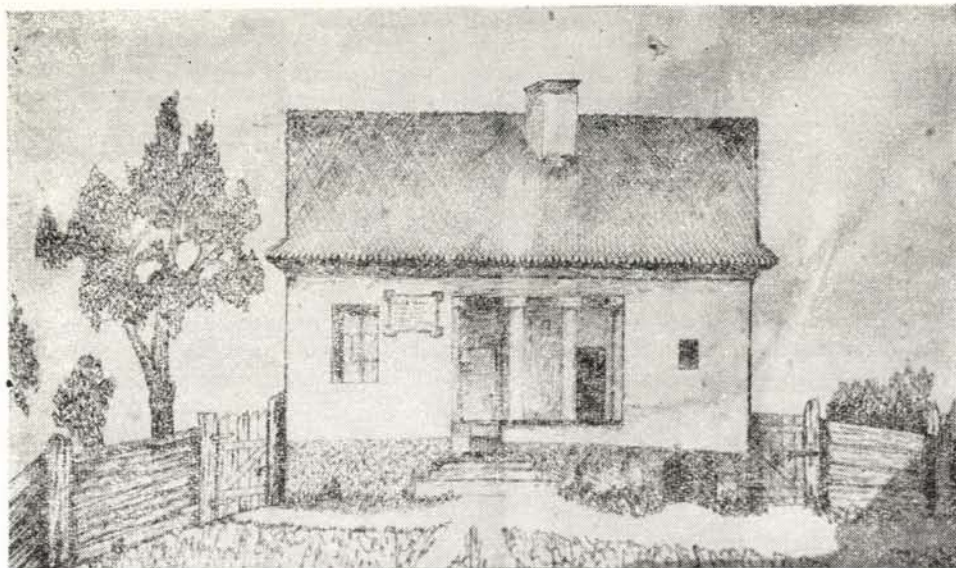
Elismerésre méltó, hogy ezt az erkölcsi kötelességet éppen az az ifjúság vállalta magára, mely a Kriza Jánostól taposott utat járta: a kolozsvári főiskola, a tordai s a székelykeresztúri gimnázium tanuló-serege. Az emléktábla-avatás 1882. július 30-án nagy érdeklődés mellett zajlott le, hol az egyháziakon kívül a különböző társadalmi szervezetek is képviseltették magukat. Itt volt a fiatal Benedek Elek is, aki szép beszédben emlékezett Kriza érdemeire.

Kriza János korán elkerült hazulról, de bölcsőhelyét nem felejtette el. Így szól az *Ajtai torony* c. epigrammájában:

Föld sokszor remegett nyelvedtől, Ajta toronyja!
Ing a föld, nyílnak torkai: Most te remegj!

Ebben a két sorban Kriza a sokat látott és a múlt századi földrengeésektől megrongált toronyra emlékezett.

Ki a templom és torony árnyékában nőtt fel, a torony ablakából gyakran szemlélte a táj szépségeit, figyelte a harangozás sajátosan nagyajtai módját (ugyanis az egyik harang nyelvvel mindig felfelé van he-

Kriza János — azóta lebontott — szülőháza
Nagyajtán. Bartha Árpád reпрója.

lyezve, és lefelé nem fordulhat), s aki testvéreivel, gyermektársaival még ma is jól olvashatóan bekarcolta a torony belső falába nevét, sok mindent feljegyzett emléke vásznán is.

Már öszülő hajjal írhatta *A vén körtefát*, gyermekkorát idézve:

Világot jártam, hányt-vetett az élet,
Barnára fútt az évek zord szele;
Gyöngül szemem nagy vándorút porától,
Rövid, de hó volt pályám reggele.

Árnyadban ül a vándor, jó öreg fa!
Isméred a könnyelmű gyermeket,
Miként fogá deréked kis karával,
S ágid között szökelt, mint evet?

Az én vagyok! Neved szivedben irva;
Gyöngéd vonással irtam hajdanán.
Nem fájt a seb, de nagyra fölnevelted;
Mig más felejtett, emlékszel te rám.

Mióta bolygók messze hű öledtől,
Sok szép virágod, jó gyümölcsöd volt;
Jött a madárka, jött a kis méhecske:
Nem volt a csintalan fiu seholt.

Járt szerelem dolgában a madárka
S öledbe kis családja bizton ült;
Donogva szállt a méhkas hű polgára
S rólad virágos lábakkal repült.

Szerettem én is, vívtam a szerencsét;
Amott a szív, erőm itt megtörött.
Szilakba hullt reményem szép hajója,
Csüggedten állok romjaim között.

Bölcsöm körüléd ringott, jó öreg fa!
Hajh! nem lehet hús árnyad síromul;
Édes hazámban tilt a végzet halnom,
S halál az élet szép hazámon túl.

Most, Kriza János halála századik évfordulója alkalmából kegyeletes érzések hatnak át, hisz nemcsak a két Kriza utódjaként szolgálók gyülekezetemben, de nagy püspökünkben mindkét nagyapám tanárát is tisztetem.

Talán a ma is ismert és énekelt „Jeligénk“ fejezi ki legtisztábban a hálóját:

„Hol vadrózsák nyíltak hajdan, most helyettük dal fakad,
Virágillat s a dal tüze itt örökre megmarad!“

GÁL JENŐ

ADATOK KRIZA JÁNOS ÉLETÉHEZ ÉS MUNKÁSSÁGÁHOZ

1

Bejegyzés a nagyajtai unitárius keresztelési anyakönyvbe, 1811

5ta Aug. Filium meum Joannem Kriza
Bapt. Reverend[o] Joann[e] Sebe Pastor in F. Rákos
qui natus est 28va Juni

[1811] aug. 5-én fiamat, Kriza Jánost, ki született [1811] jun. 28-án, keresztelte tisztelendő Sebe János felsőrákosi lelkész.

Sepsiszentgyörgyi Állami Levéltár, Egyházi anyakönyvek gyűjteménye. Nagyajtai Unitárius Egyházközség, Anyakönyv 1768-tól kezdve, 1828-ig bezárólag, 74. l.

Közli Török Áron .

2

Kriza János főiskolai bizonyítványa, 1835